

בראשית פרק יח: אברהם מכניס אורחים ומתפלל על סדום

מבוא

בפרק זה נושאים רבים לעיון, אנו נקדיש את העיון להכנסת האורחים המהודרת של אברהם, לבשורה על הולדת יצחק ונרחיב על הדיון שבין הקב"ה לאברהם אודות משפטה של סדום, וזאת בשל החשיבות הרבה של האמירה האלוהית על אברהם וסיבת בחירתו: "כי ידעתינו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו" (פסוק יט).

שאלה מכוונת למידה

א. מדוע היה צורך בנבואה נוספת על לידת יצחק?

אברהם התבשר על לידת יצחק בפרק יז. בפרק י"ח באים המלאכים כדי לבשר זאת שוב. במה שונה הבשורה בפרקנו מזו של פרק יז?

ב. לשם מה משתף הקב"ה את אברהם בדינה של סדום?

האם הקב"ה מספר לאברהם על עניינה של סדום כדי ל"הזמין" אותו להשתתף בדינה של סדום ולטעון עבורה?

כיצד ניתן להבין את העזתו של אברהם כלפי ה', בהגנתו על סדום?

הכנסת האורחים והבשורה על לידת יצחק

"וירא אליו ה'..."

בראשית יח

(א) וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאַלְנֵי מְמָרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כְּחַם הַיּוֹם :

(ב) וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיֵּרָץ לְקִרְאָתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה :

רשב"ם בראשית יח, א

וירא אליו ה' - היאך? שבאו אליו שלשה אנשים שהיו מלאכים. שבהרבה מקומות כשנראה המלאך קורהו בלשון שכינה,

כדכתיב ("הִנֵּה אֲנֹכִי שָׁלַח מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ... וישמע בקלו) כי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ" - שלוחו כמותו (שמות כג, כ).

וכן "וַיֵּרָא מַלְאָךְ ה' אֵלָיו בְּלַבַּת אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה", (ומיד בהמשך) כתוב שם "וַיֵּרָא ה' כִּי סָר לְרְאוֹת" (שמות ג, ב-ד)

רש"י בראשית יח, א

וירא אליו ה' - לבקר את החולה. אמר רבי חמא בר חנינא יום שלישי למילתו היה, ובא הקדוש ברוך הוא ושאל בשלומו.

פתח האהל - לראות אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו. כחום היום - הוציא הקדוש ברוך הוא חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא המלאכים עליו בדמות אנשים (בי"מ פ"ו).

1. עיין בפסוקים א-ב ודברי המפרשים רש"י ורשב"ם, וענה:

א. מה הקושי בפסוק א, שאליו מתייחסים גם רש"י וגם הרשב"ם?

ב. (1) כיצד רש"י מיישב את הקושי בפסוק א?

(2) לפי רש"י, מדוע מציין הכתוב את מקום ישיבתו של אברהם ואת מזג האוויר?

ג. כיצד מיישב הרשב"ם את הקושי בפסוק א?

ד. מה ההבדל בין רש"י ורשב"ם בקשר בין פסוק א לבין פסוק ב?

הכנסת אורחים

בראשית יח

- (ב) וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וינרץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה :
 (ג) ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר מעל עבדך :
 (ד) יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ :
 (ה) ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעברו כי על כן עברתם על עבדכם ויאמרו כן תעשה כאשר דברת :
 (ו) וימחר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח סלת לוישי ועשי עגות :
 (ז) ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב ויתן אל הנער וימחר לעשות אתו :
 (ח) ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא עמד עליהם תחת העץ ויאכלו :

2. עיין בפסוקים ב-ח ומלא את המשימות הבאות :

- א. בפסוקים ב-ח מתוארת פעילות רבה של אברהם, סמן במרקר את כל הפעלים שמתייחסים לאברהם.
 ב. מה למדים מריבוי הפרטים בכתוב על פעולותיו של אברהם? ומהמילים המנחות מהירות (3) "וריצה" (2)

מעשיו של אברהם	דיבורו של אברהם
(ו) וימחר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח סלת לוישי ועשי עגות : (ז) ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב ויתן אל הנער וימחר לעשות אתו : (ח) ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא עמד עליהם תחת העץ ויאכלו :	(ד) יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ : (ה) ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעברו כי על כן עברתם על עבדכם
בבא מציעא פז ע"א אמר רבי אליעזר : מכאן שצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה.	

3. השווה בין הדיבור של אברהם לבין מעשיו. מה מלמדת ההשוואה בין מה שהבטיח אברהם למלאכים, לבין מה שנתן להם בפועל? וכיצד השוואה זו מוכיחה את דברי רבי אלעזר בבא מציעא?

הבשורה על לידת יצחק

בראשית יח

- (ט) ויאמרו אליו איזה שרה אשתך ויאמר הנה באהל :
 (י) ויאמר שוב אשוב אליך פעת חיה והנה בן לשרה אשתך ושרה שמעת פתח האהל והוא אחריו :
 (יא) ואברהם ושרה זקנים באים בימים חדל להיות לשרה ארח פנשים :
 (יב) ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה לי עדנה ואדני זקן :
 (יג) ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אילד ואני זקנתי :
 (יד) היפלא מהי דבר למועד אשוב אליך פעת חיה ולשרה בן :
 (טו) ותכחש שרה לאמר לא צחקתי כי יראה ויאמר לא כי צחקת :

רש"י בראשית יח, יג

ואני זקנתי - שינה הכתוב מפני השלום, שהרי היא אמרה "ואדוני זקן" (בפסוק יב).

4. מה היה קשה לרש"י בפסוק יג, וכיצד הוא מיישב אותו?

למה שרה לא האמינה למלאכים?

רמב"ן בראשית יח, טו

ותכחש שרה לאמר - אני תמה בנביאה הצדקת:

(א) איך תכחש באשר (במה ש) אמר השם לנביא (לאברהם)?

(ב) וגם למה לא האמינה לדברי מלאכי אלהים?

(ג) והנראה בעיני כי המלאכים האלה הנראים כאנשים באו אל אברהם, והוא בחכמתו הכיר בהם; ובישר אותו "שוב אשוב אליך" ולשרה בן, "ושרה שומעת", ולא ידעה כי מלאכי עליון הם, כענין באשת מנוח (שופטים יג ו), ואולי לא ראתה אותם כלל...

5. הרמב"ן מעלה שתי שאלות על התנהגותה של שרה.

א. הסבר בלשונך מה הקושי השני שמעלה הרמב"ן על התנהגותה של שרה?

ב. כיצד הרמב"ן מיישב את הקושי השני? (שתי תשובות)

ג. מדוע אברהם, בניגוד לשרה, כן האמין לדברי המלאכים? (הצע שני הסברים)

למה שרה כיחשה שהיא לא צחקה?

בראשית יח

(יג) ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי:

(טו) ותכחש שרה לאמר לא צחקתי כי יראת ויאמר לא כי צחקת:

6. קושי נוסף שהעלה הרמב"ן הוא "איך תכחש באשר (במה ש) אמר השם לנביא (לאברהם)?" כלומר איך זה ששרה

הנביאה כיחשה כאשר אמרה לאברהם שהיא לא צחקה, בשעה שהיא כן צחקה?

עיין בפסוק טו, וענה:

א. מה הסבר של התורה מדוע שרה כיחשה?

ב. בפסוק טו המילה "כי" מופיעה פעמים בשתי משמעויות שונות, מה הן?

ה' משתף את אברהם במשפטה של סדום

בראשית יח

(יז) **וה' אמר** המכסה אני מאברהם אשר אני עשה:
 (יח) **ואברהם** היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ:
 (יט) **כי ידעתיו** למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו:
 (כ) **ויאמר ה'** זעקת סדם ועמרה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד:
 (כא) **אברדה** נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו פלה ואם לא אדעה:
 (כב) **ויפנו** משם האנשים וילכו סדמה ואברהם עודנו עמד לפני ה':
 (כג) **ויגש** אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשעע...

מדוע ה' בוחר לגלות לאברהם את משפטה של סדום?

פסוקים יח-יט הם מאמר מוסגר (פסוק כ הוא המשך ישיר של פסוק יז) המסבירים את מחשבתו של ה' - מדוע הוא בוחר לגלות לאברהם את משפטה של סדום. ניתן לפרש שבפסוקים יח-יט מופעים שני הסברים:

פסוק יז	פסוק יח
<p>... כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו:</p>	<p>וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עשה: רש"י המכסה אני - בתמיה. אשר אני עושה - בסדום, לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו: אני נתתי לו את הארץ הזאת, וחמשה כרכין הללו שלו הן, שנאמר: "ויהי גבול הכנעני מצידן באכה גררה עד עזה באכה סדמה ועמרה ואדמה וצבלים עד לשע" (בראשית י, יט). קראתי אותו אברהם "אב המון גוים", ואשמיד את הבנים ולא אודיע לאב שהוא אוהבי.</p>

7. עיין בפסוקים יז-יט וברש"י וענה:

- א. לפי **פסוק יז ורש"י**, כתוב בלשונך, מדוע ה' בוחר לגלות לאברהם את משפטה של סדום? (שני פירושים)
- ב. לפי **פסוק יט והפשט**, כתוב בלשונך, מדוע ה' בוחר לגלות לאברהם את משפטה של סדום?
- ג. מה ההבדל בין ההסבר של פסוק יז (לפי רש"י), להסבר של פסוק יט?

מה אנו יכולים ללמוד על בחירת אברהם ועם ישראל מפסוקים יז-יט?

כאן, בפסוקים יז-יט, גילתה התורה את מה שהסתירה בפרק יב, כשהתוודענו לראשונה לדמותו של אברהם: בזכות מה ה' בחר באברהם להיות אבי האומה הישראלית?

- **כי אברהם הוא איש של "צדקה ומשפט"** - לפי הכתוב בבראשית פרק י"ח, יח-יט הקב"ה בחר באברהם אבינו להיות אבי האומה בעבור התפיסה הערכית שעל פיה בנה את ביתו "לשמור דרך ה' לעשות צדקה ומשפט", וזו גם תכלית בחירתו להקים עם שיעשה צדקה ומשפט. (מבוסס על פסי' יט ודברי הרמב"ן).
- **כי אברהם עוסק בחינוך בני ביתו** לשמור דרך ה' ולעשות צדקה ומשפט. ומכאן ניתן ללמוד גם על חשיבות חינוך הבנים והעברת המסורת לדורות הבאים. (פסי' יט)
- **כי עם ישראל יביא ברכה לעמים** - עם ישראל עומד להיות עם גדול שהעמים יתברכו בו. (פסי' יח)

"אֲרֹדָה נָא וְאֶרְאֶה..." (פסוק כא)

בראשית יח

(כ) וַיֹּאמֶר ה' וְעַקַּת סֹדֹם וְעַמֶּרְהָ כִּי רַבָּה וְחִטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד:
(כא) אֲרֹדָה נָא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעְקָתָה הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ כָּלָה וְאִם לֹא אֲדַעָה:

רש"י בראשית יח, כא

ארדה נא ואראה - לְמַד לְדֵינֵינוּם שֶׁלֹא יִפְסְקוּ דֵינֵי נַפְשׁוֹת אֵלֶּא בְרֵאִיָּה, הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפִּירְשְׁתִּי בַּפְּרָשָׁת הַפְּלֵגָה (בראשית יא, ה).

8. עיין בפסוקים כ-כא ובדברי רש"י וענה:

א. מה הקושי הרעיוני בפסוק כא? וכיצד מיישב רש"י את הקושי?

ב. בסוף דברי רש"י אומר: "הכל כמו שפירשתי בפרשת הפלגה". מה הדמיון בין מה שרש"י פירש כאן לבין מה שהוא פירש בפרשיית "דור הפלגה"?

ⓧ "...הַכְּצַעְקָתָה..." (פסוק כא)

בראשית יח, כא

אֲרֹדָה נָא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעְקָתָה הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ כָּלָה וְאִם לֹא אֲדַעָה:

חז"ל למדו מפסוק כא, מהמילה "הַכְּצַעְקָתָה", על רשעותם של אנשי סדום. רש"י לעיל מביא בקיצור מעשה אחד של רשעותם, מעשה שנזכר בחז"ל במסכת סנהדרין. מעשה נוסף **ודומה** ניתן למצוא במדרש הבא:

ⓧ מדרש פרקי דרבי אליעזר כה

הכריזו בסדום ואמרו: כל מי שהוא מחזיק בידו בפת לחם לעני לגר לאביון יישרף באש. פלוטית בתו של לוט הייתה נשואה לאחד מגדולי סדום. ראתה עני אחד מדוקדק ברחובות העיר ועגמה נפשה, מה הייתה עושה? בכל יום כשהייתה יוצאת לשאוב מים, הייתה נותנת בכדה מכל מזון הבית ומכלכלת אותו, אמרו אנשי סדום: העני הזה מאין הוא חי? עד שגילו הדבר והוציאו אותה להישרף. אמרה: ריבוננו של עולם, עשה משפטי ודיני! **ועלתה צעקתה** לפני כיסא הכבוד.

9. מה אפשר ללמוד מהמדרש על העוולות החברתיות שהיו בסדום?

אברהם מבקש על סדום ותשובת ה'

בראשית יח

(כב) ויפנו משם האנשים וילכו סדמה ואברהם עודנו עמד לפני ה' :

(כג) ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע :

(כד) אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר האף תספה ולא תשא למקום למען חמשים הצדיקים אשר בקרבך :

(כה) חללה לך מעשת פדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק כרשע חללה לך השפט כל הארץ לא יעשה משפט :

(כו) ויאמר ה' אם אמצא בסדם חמשים צדיקים בתוך העיר ונשאתי לכל המקום בעבורם :

(כז) ויען אברהם ויאמר הנה נא הואלתי לדבר אל אדני ואנכי עפר ואפר :

(כח) אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה התשחית בחמשה את כל העיר ויאמר לא אשחית אם אמצא שם ארבעים וחמשה :

(כט) ויסף עוד לדבר אליו ויאמר אולי ימצאון שם ארבעים ויאמר לא אעשה בעבור הארבעים :

(ל) ויאמר אל נא יחר לאדני ואדברה אולי ימצאון שם שלשים ויאמר לא אעשה אם אמצא שם שלשים :

(לא) ויאמר הנה נא הואלתי לדבר אל אדני אולי ימצאון שם עשרים ויאמר לא אשחית בעבור העשרים :

(לב) ויאמר אל נא יחר לאדני ואדברה אך הפעם אולי ימצאון שם עשרה ויאמר לא אשחית בעבור העשרה :

(לג) וילך ה' כאשר פלה לדבר אל אברהם ואברהם שב למקומו :

רד"ק בראשית יח, כז

ואנכי עפר ואפר - ואף על פי שאנכי עפר ואפר לדבר כנגד כבודו ודבורו וכנגד משפטו, לא באתי אלא ללמד ולדעת משפטו איך הוא.

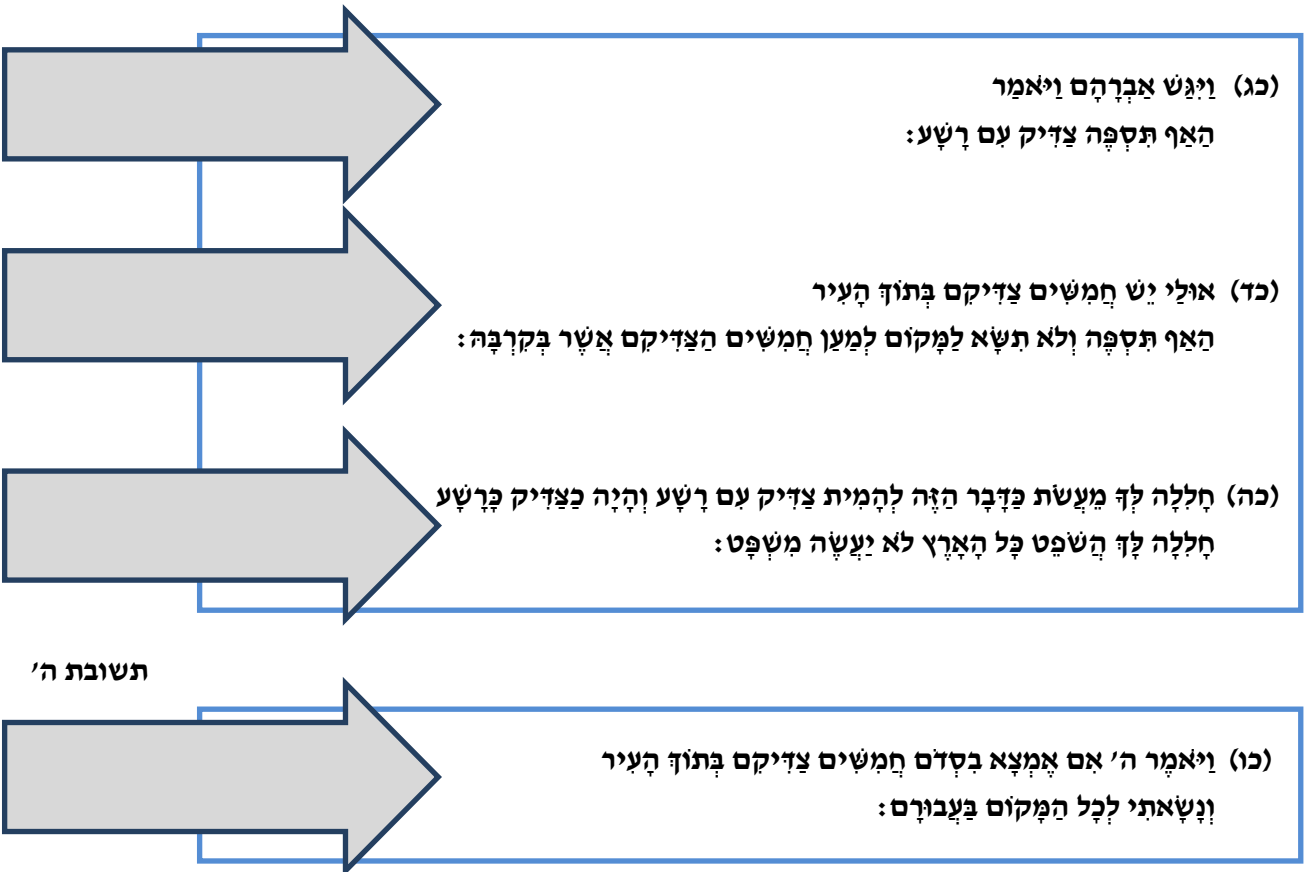
10. לפי הרד"ק, מדוע אברהם שמחשיב את עצמו לעפר ואפר, הרשה לעצמו לדון עם ה' על משפטה ועונשה של סדום?

בקשות אברהם ותשובת ה'

11. עיין בפסוקים כג-כו המובאים בהמשך, וענה על השאלות הבאות בתוך החיצים.

- א. בשלושת הפסוקים כג-כה, אברהם מבקש שתי בקשות שונות מאת ה'. כתוב בלשונך מה אברהם מבקש בכל פסוק? את מי הוא מבקש להציל בכל פסוק?
- ב. באיזה סגנון (עדין או תקיף) פונה אברהם אל ה' בכל בקשה?
- ג. על בסיס איזו מידה (דין או רחמים) אברהם מבקש שה' יענה לבקשותיו?
- ד. בפסוק כו, ה' משיב לאברהם. לאיזה מבקשותיו ה' נענה?

בקשות אברהם

מה צריך לאפיין את הצדיקים שימצאו בסדום?

בראשית יח, כו

וַיֹּאמֶר ה' אִם אֶמְצָא בְּסֻדֹם חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְנִשְׂאֵתִי לְכָל הַמָּקוֹם בְּעִבּוּרִי:

אבן עזרא

וטעם (ופירוש) "בתוך העיר" שהם יראים את השם בפרהסיא, וכן "שוֹטְטוּ בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַם (וכראו נא ודעו ובקשו ברחובותיה

אם תמצאו איש אם יש עשה משפט מבקש אמונה - ואסלח לה"). (ירמיה ה, א).

☒ נחמה ליבוביץ', עיונים חדשים בספר בראשית, עמ' 131-132

אמנם יש בכוח המיעוט להכריע גורל המקום לכף זכות, אבל רק אם אותם מעטים בודדים צדיקים הם "בתוך העיר", מעורים ומעורבים בחיי העיר, בעסקיה, במשאה במתנה, אם מופיעים ומשפיעים הם בציבוריותה, אבל אם אין אותם בודדים אלא נחבאים וחיים חיי צדקות בחדרי חדרים, הם את נפשם - אולי - יצילו, אך בוודאי אין זכותם יכולה להגן על "העיר", ואין "העיר", אשר דוחקת אותם מתוכה ומכריחה אותם להיסגר בחדרי חדרים לבל תפריע צדקותם לרשעה המתרווננת ברחובות קריה, אין אותה עיר יכולה לדרוש חסות בזכות צדיקה הנחבאים.

12. עיין בפסוק כו ובדברי האב"ע, וענה:

- א. לפי האב"ע, מהו התנאי שהציב ה' כדי שהצדיקים של סדום יצילו את כל העיר? וכיצד הוא למד זאת מהפסוק?
ב. לפי דעתך, מה הנימוק להצבת תנאי זה על ידי ה'! (היעזר בדברי של נחמה ליבוביץ')

פרק יט - מהפכת סדום ועמורה

13. בפרק יט מסופר שה' הפך את סדום וכל אנשיה מתו, מלבד לוט ושתי בנותיו. לאור התוצאה הזו, האם שתי בקשותיו של אברהם נענו, ובאיזה אופן בוצעו?